

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

هدف بعثت انبیاء در قرآن

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین آقای لطف الله خراسانی

استاد مشاور:

حجة الاسلام و المسلمین آقای سید عبدالرسول حسینی زاده

دانش پژوه:

محمد علی کریمی نگری

سال ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۱۴۳۹

تاریخ ثبت:

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه ، به عهده نویسنده می باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع ، بلااشکال است و نشر آن

در داخل کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

تقدیم:

به پیشگاه:

۱- انبیاء الهی معلمان اصلی انسانها که در طول تاریخ با تعلیم و تربیت و هدایت و رهبری انسان را نجات بخشیدند.

۲- ائمه معصومین (ع) که حجت‌های خداوند برای انسانها و بویژه قائم آل محمد (ص) «عج» که بی‌صبرانه منتظر رویت خورشید آن امام همام هستیم.

۳- شهیدان اسلام بویژه شهیدان در راه حق از کشور پاکستان بالاخص شهید علامه سید عارف حسین الحسینی علامه سید ضیاء الدین رضوی (رض) که با خون پاکشان مذهب اهل بیت را در آن کشور آبیاری نمودند.

۴- والدین عزیزم که با زحمات طاقت فرسای خویش موجبات آشنائیم با قرآن و معارف اسلامی را فراهم نمودند.

تقدیر و تشکر:

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

سپاس و تشکر از مسئولین محترم و تمام کسانی که در مرکز جهانی علوم اسلام مقدمات تحصیل اینجانب را فراهم نمودند و بویژه کسانی که در مراحل مختلف تدوین این پایان نامه مرا یاری کرده‌اند.

و استاد محترم راهنما جناب حجت الاسلام و المسلمین لطف الله خراسانی که با یک دنیا صمیمیت و سعه صدر این جانب را در طول مدت تدوین این پایان نامه با وجود اشتغال فراوانی که دارند راهنمایی نمودند. همچنین استاد محترم مشاور جناب حجت الاسلام و المسلمین سید عبدالرسول حسینی زاده که ایشان نیز بیش از حد در طول مدت تدوین، با وجود اشتغال فراوان خودشان بنده را کمک و یاری نمودند. اجرهم علی الله.

چکیده:

آنچه در این رساله مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد «هدف بعثت انبیاء در قرآن» است که در طی پنج فصل به بخش مهمی از اهداف و مطالب و مباحث که رابطه نزدیک با اهداف انبیاء دارد، پرداخته شده است.

در فصل اول: تعریف لغوی و اصطلاحی واژه‌های کلیدی بحث و کلیات آن مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم: بحث از انسان و نیازهای معنوی است که مشتمل، بر مباحثی همچون: ۱- هدف از خلقت انسان. ۲- ارتباط بین بعثت انبیاء و هدف از خلقت انسان. ۳- برای هدایت انسانها در مسیر حق، تنها هدایت تکوینی و فطری کافی نیست. ۴- نقش دین در زندگی انسانها. ۵- نیاز جوامع انسانی به قوانین آسمانی. ۶- انسان قانون‌گذاری دقیق نیست و برای وضع قانون به آمدن پیامبران نیاز است.

در فصل سوم: که مهمترین بخش این رساله است، هدف بعثت انبیاء که نتیجه آن هدایت و تکامل انسانهاست، مورد بررسی قرار گرفته است که آن اهداف عبارتند: ۱- توحید. ۲- تعلیم. ۳- تربیت. ۴- اقامه قسط و عدل. ۵- آزادی انسانها. ۶- نجات از ظلمات. ۷- بشارت و انداز. ۸- اتمام حجت. ۹- رفع اختلاف. ۱۰- تذکر و یادآوری. ۱۱- دعوت به حیات و زندگی انسانی.

فصل چهارم: که عنوان آن اصول کلی دعوت انبیاء است مشتمل بر مباحث ذیل است:

۱- همه پیامبران در یک مسیرند. ۲- مبانی وحدت و همبستگی ادیان الهی. ۳- آیا هدف بعثت انبیاء تنها جنبه اخروی دارد یا دنیا را نیز شامل می‌شود. ۴- زندگی بشر به این دنیا منحصر نیست.

و در فصل پنجم به بخشی از شبهات منکران بعثت پاسخ داده شده، و در پایان نتیجه‌ای از کل مطالب فصلهای پنجگانه ارائه شده است.

* تقدیم

* تقدیر و تشکر

* چکیده

* فهرست مطالب

مقدمه: طرح تحقیق

۱ سابقه تحقیق:

۱ جنبه جدید و نوآوری تحقیق:

۱ ضرورت بحث:

۲ هدف تحقیق:

۲ سؤالات پژوهش:

۲ روش تحقیق:

۲ محدودیتهای تحقیق:

۳ پیشگفتار:

فصل اول: کلیات و تعاریف

۵ ۱- نبی در لغت و اصطلاح:

۵ ۱/۱- نبی در لغت:

۶ ۲/۱- نبی در اصطلاح:

۷ ۲- رسول در لغت و اصطلاح:

۷ ۱/۲- رسول در لغت:

- ۲/۲- رسول در اصطلاح: ۸
- ۳- تفاوت نبی و رسول: ۸
- نظریه فخررازی: ۹
- علامه طباطبائی و رد نظریه فخررازی: ۱۰
- ۴- بعثت در لغت و اصطلاح: ۱۳
- ۱/۴- بعثت در لغت: ۱۳
- ۲/۴- بعثت در اصطلاح: ۱۳
- ۵- وحی در لغت و اصطلاح: ۱۵
- ۱/۵- وحی در لغت: ۱۵
- ۲/۵- وحی در اصطلاح: ۱۶
- ۳/۵- موارد کار برد وحی: ۱۷
- (الف)- تقدیر الهی در نظام هستی: ۱۷
- (ب)- هدایت غریزی: ۱۷
- (ج)- القای شیطان: ۱۸
- (د)- اشاره پنهانی: ۱۸
- (ه)- الهام: ۱۹
- (و)- پیام الهی به فرشتگان: ۲۰
- (ز)- فرستادن روح به پیامبر: ۲۰
- (ح)- تأیید عملی پیشوایان: ۲۱
- (ط)- ارتباط رسالتی: ۲۱
- (ی)- ارتباط بی واسطه خدا با پیامبر: ۲۱
- ۳/۵- حقیقت وحی: ۲۲
- کلام حق در باره وحی: ۲۴
- ۴/۵- اقسام وحی و چگونگی آن در آیات روایات: ۲۵

- ۵/۵- ضرورت وحی: ۳۲
- (الف)- کمال انسان و ضرورت وحی: ۳۲
- (ب)- قانون و عدالت اجتماعی و نیاز به وحی: ۳۳
- (ج)- شناخت و سیر به سوی خدا و نیاز به وحی: ۳۳
- (د)- حسن تکلیف و ضرورت وحی: ۳۴
- ۶/۵- وحی یا نبوغ فکری: ۳۵

فصل دوم: انسان و نیازهای معنوی

- هدف از خلقت انسان: ۴۱
- (الف)- اهداف خلقت انسان از دیدگاه آیات: ۴۳
- ۱- خلیفة الله: ۴۳
- ۲- آزمایش و امتحان در مقام عمل: ۴۴
- ۳- نزول رحمت الهی: ۴۴
- ۴- عبادت و بندگی: ۴۵
- ۵- علم و آگاهی نسبت به قدرت و علم خداوند: ۴۶
- (ب)- اهداف خلقت انسان از دیدگاه روایات: ۴۷
- ۱- معرفت ذات اقدس الهی: ۴۷
- ۲- معرفت و عبادت: ۴۸
- ۳- طاعت و نیکوکاری: ۴۸
- ۴- نشان دادن حکمت و به کار گرفتن علم و تدبیر: ۴۸
- ۵- عبادت و اطاعت: ۴۹
- ارتباط بعثت انبیاء با اهداف خلقت انسان: ۵۰
- عدم کفایت هدایت تکوینی برای هدایت انسانها در مسیر حق: ۵۴
- هدایت در لغت: ۵۴

۵۵	هدایت در اصطلاح:
۵۶	فرق هدایت تکوینی (فطری) و تشریحی:
۶۱	نقش دین در زندگی انسان‌ها:
۶۱	دین در لغت:
۶۱	دین در اصطلاح:
۶۷	دین یا ادیان:
۶۷	نیاز جوامع انسانی به قوانین آسمانی برای هدایت:
۷۲	انسان قانون‌گذار دقیق نیست:

فصل سوم: ضرورت و هدف بعثت انبیاء

۸۰	الف - ضرورت بعثت انبیاء
۸۰	۱- از دیدگاه قرآن:
۸۱	۲- از دیدگاه روایات:
۸۲	۳- از دیدگاه متکلمان و حکیمان:
۸۲	متکلمان:
۸۲	تقریر قاعده لطف:
۸۴	حکیمان:
۸۴	ب- هدف بعثت انبیاء در قرآن:
۸۴	مقدمه:
۸۷	۱- توحید:
۹۰	امتیازات راه انفسی بر آفاقی:
۹۰	الف- حضوری بودن علم:
۹۰	ب- زوال ناپذیری علم:

- ج- ناگسستگی علم از عمل: ۹۰
- د- سودمندترین معرفت: ۹۱
- ۱- نوح عليه السلام و دعوت به توحید ۹۲
- ۲- ابراهیم عليه السلام و دعوت به توحید ۹۳
- چگونگی استدلال ابراهیم بر توحید ۹۶
- ۳- یعقوب و فرزندان او و دعوت به توحید ۹۸
- ۳- حضرت موسی عليه السلام و دعوت به توحید: ۱۰۰
- ۴- حضرت عیسی عليه السلام و دعوت به توحید: ۱۰۳
- ۵- حضرت محمد (ص) و دعوت به توحید: ۱۰۶
- پرستش خدا و پرهیز از طاغوت: ۱۰۹
- ۳ و ۲- تعلیم و تربیت: ۱۱۳
- تعلیم: ۱۱۳
- تربیت: ۱۱۴
- تزکیه: ۱۱۵
- «تزکیه» و ارتباط آن با «تعلیم»: ۱۱۵
- حکمت: ۱۱۶
- تفاوت تعلیم و تربیت: ۱۱۶
- ضرورت و اهمیت تعلیم و تربیت: ۱۱۷
- تعلیم و تربیت در قرآن: ۱۱۸
- تعلیم و تربیت از دیدگاه روایات: ۱۲۸
- تعلیم و تربیت از دیدگاه صاحب نظران: ۱۳۰
- ۱- تعلیم و تربیت از دیدگاه افلاطون: ۱۳۰
- ۲- تعلیم و تربیت از دیدگاه ارسطو: ۱۳۱
- ۳- نظر و دیدگاه فارابی، معلم ثانی در تعلیم و تربیت: ۱۳۲
- ۴- تعلیم و تربیت از دیدگاه امام خمینی (ره): ۱۳۳

- ۴- قسط و عدل: ۱۳۴
- قسط و عدل از نظر روایات: ۱۴۱
- ۵- آزادی انسان‌ها: ۱۴۳
- آزادی در لغت و اصطلاح: ۱۴۳
- اهمیت آزادی: ۱۴۴
- اهمیت آزادی از منظر قرآن: ۱۴۴
- هدف بعثت انبیاء آزادی انسان‌ها از انواع اسارت: ۱۴۶
- انواع اسارت و زنجیرها: ۱۵۰
- عوامل سلب آزادی: ۱۵۲
- ۱- استبداد: ۱۵۲
- ۲- استکبار: ۱۵۲
- ۳- کفر: ۱۵۳
- راه‌های کسب آزادی: ۱۵۳
- ۱- استعانت خدا: ۱۵۳
- ۲- جهاد: ۱۵۳
- ۳- هجرت: ۱۵۴
- ۶- نجات از ظلمات: ۱۵۵
- نجات از ظلمات از دیدگاه روایات: ۱۶۱
- ۷- بشارت و انداز: ۱۶۳
- گستره انداز ۱۶۸
- موانع پذیرش انداز ۱۷۰
- ۱- کفر: ۱۷۱
- ۲- استکبار و حيله گری: ۱۷۱
- ۳- دنیا گرایی: ۱۷۱

- ۴- پیروی از پیشینیان: ۱۷۲.....
- ۵- قساوت قلب و نبودن گوش شنوا ۱۷۳
- بشارت و انذار از دیدگاه روایات..... ۱۷۳
- ۸- اتمام حجت: ۱۷۵
- ابزار اتمام حجت: ۱۷۷
- ۱- قرآن: ۱۷۷
- ۱/۱- اتمام حجت خدا بر انسان‌ها با نازل کردن قرآن: ۱۷۷
- ۲/۱- عربی بودن قرآن اتمام حجت بر مردم عرب: ۱۷۸
- ۳/۱- اتمام حجت خدا بر کافران و مشرکان با نزول قرآن: ۱۷۹
- ۲- کتب آسمانی: ۱۷۹
- اتمام حجت انبیاء: ۱۸۰
- ۱- اتمام حجت نوح (ع) و عذاب قومش: ۱۸۰
- ۲- اتمام حجت صالح (ع) و عذاب قوم ثمود: ۱۸۰
- ۳- اتمام حجت موسی (ع) و عذاب فرعونیان: ۱۸۱
- ۴- اتمام حجت عیسی (ع) و عذاب حواریون: ۱۸۱
- ۵- اتمام حجت حضرت محمد ﷺ و عذاب انسان‌ها: ۱۸۲
- موانع تأثیر اتمام حجت: ۱۸۵
- ۱- پندار باطل: ۱۸۶
- ۲- تطییر: ۱۸۶
- ۳- تقلید کور کورانه: ۱۸۷
- ۴- تکبر: ۱۸۷
- اتمام حجت هدف انبیاء در روایات اسلامی: ۱۸۸
- ۹- تذکر و یاد آوری: ۱۹۰
- انبیاء و تذکر و یاد آوری: ۱۹۶
- دو قسم تذکر خداوند: ۱۹۷

- تذکر و یادآوری در روایات: ۱۹۹
- ۱۰- رفع اختلاف: ۲۰۱
- عوامل و ریشه‌های اختلاف: ۲۰۴
- خداوند پایان دهند اختلاف‌ها: ۲۰۷
- پیامبران و رفع اختلاف: ۲۰۸
- ۱- داوری حضرت داود و سلیمان برای حل اختلاف‌های مردم: ۲۰۸
- ۲- تنها داود داور اختلاف‌ها: ۲۰۸
- ۳- عیسی علیه السلام و حل مسائل اختلافی در بنی اسرائیل و فلسفه رسالت آن حضرت: ۲۰۸
- ۴- حضرت محمد صلی الله علیه و آله و حل اختلافات مردم و داوری در بین آنها: ۲۰۹
- ۵- بعثت تمام پیامبران و امر رفع اختلاف: ۲۱۰
- ۱۱- دعوت به حیات و زندگی انسانی ۲۱۵
- حیات معنوی مؤمنان ۲۲۱
- هدف از حیات حقیقی و معنوی ۲۲۳
- علل تجدید نبوتها: ۲۲۵
- نتیجه بحث: ۲۲۶

فصل چهارم: اصول کلی دعوت انبیاء

- همه پیامبران در یک مسیرند: ۲۲۹
- مبانی وحدت و همبستگی ادیان الهی: ۲۳۱
- آیا هدف بعثت انبیاء تنها جنبه اخروی دارد یا دنیا را نیز شامل می‌شود؟ ۲۳۴
- نظریه مهندس بازرگان: ۲۳۴
- ۱- حکومت پیامبران از دیدگاه قرآن: ۲۳۷
- ۲- پیوند دنیا و آخرت در پرتو حدیث: ۲۴۷

زندگی بشر به این دنیا منحصر نیست: ۲۴۸.....

فصل پنجم: شبهات بعثت

۱- براهمه: ۲۵۱.....

دلیل اول: ۲۵۱.....

پاسخ: ۲۵۲.....

دلیل دوم: ۲۵۴.....

پاسخ: ۲۵۴.....

دلیل سوم: ۲۵۴.....

پاسخ: ۲۵۵.....

۲- دهریه: ۲۵۵.....

پاسخ: ۲۵۶.....

۳- نافیان تکلیف: ۲۵۶.....

پاسخ: ۲۵۷.....

۴- مشرکان: ۲۵۸.....

شبهه اول: تماثل انبیاء با سایر افراد بشر ۲۵۸.....

پاسخ: ۲۵۸.....

شبهه دوم: تقلید از گذشتگان و نیاکان ۲۵۹.....

پاسخ: ۲۵۹.....

نسبت انکار بعثت انبیاء به بعضی از مسلمانان: ۲۶۰.....

۱- ابی العلاء معری: ۲۶۰.....

پاسخ: ۲۶۱.....

۲- زکریای رازی: ۲۶۲.....

پاسخ: ۲۶۳.....

۲۶۶..... شبیه ای دیگر: هدف از امتحان چیست؟

۲۶۶..... پاسخ:

۲۶۸..... نتیجه بحث:

۲۷۰..... پیشنهادات:

۲۷۱..... فهرست منابع:

مقدمه: طرح تحقیق

سابقه تحقیق:

اهداف بعثت انبیاء از موضوعات بسیار مهمی است که همواره مورد توجه دانشمندان و پژوهشگران علوم قرآنی بوده است، مفسران در ضمن آیات مربوطه، این موضوع را بصورت مختصر پی گیری نموده اند به ویژه تفسیرهای موضوعی که اخیراً نگارش یافته اند، و از طرفی دیگر کسانی که در مباحث اعتقادی و کلامی تحقیق یا کتابی نوشته اند به بخش هایی از این بحث پرداخته اند و لیکن کتاب یا اثر مستقل ارائه نشده است.

جنبه جدید و نوآوری تحقیق:

- ۱- موضوع بحث بصورت مستقل نگارش یافته است.
- ۲- عناوین بحث به مقدار لازم تبیین شده است.
- ۳- از آوردن بحثهای غیر مربوطه خودداری شده است.

ضرورت بحث:

- ۱- برای اثبات اینکه خداوند انسان را پس از خلقت به خودش رها نکرده است و در جهت هدایت و سعادت او علاوه بر هدایت فطری یکصد و بیست و چهار هزار انبیاء را مبعوث کرده است.
- ۲- برای پاسخ دادن به برخی از شبهات که اخیراً از طرف برخی جوامع به اصطلاح روشن فکران مطرح شده است که: «برای سعادت و هدایت انسان عقل کافی است و نیازی به پیامبران نیست».
- ۳- با توجه به اینکه نگاهسته مستقلی در این موضوع نیافتم بر خود لازم دانستم اثری مستقل و تحقیقی در حدّ توان نگاهسته شود که شاید روزی که (یوم لا ینفع مال و لا بنون) مفید به حالم گردد.

هدف تحقیق:

- هر تحقیقی دارای اهدافی است و این تحقیق نا قابل مشتمل بر اهداف ذیل است:
- ۱- تبیین موضوع و جمع آوری مطالب به صورت دسته بندی شده برای دانش پژوهان و کسانی که طالب حق هستند.
 - ۲- پاسخ به برخی از سؤالات که در رابطه با موضوع مطرح شده است.
 - ۳- توجه به بعثت انبیاء از منظر تربیتی و آشنا کردن نسل جوان جامعه با اهداف انبیاء به صورت دسته بندی شده.

سؤالات پژوهش:

- ۱- آیا برای هدایت بشر همان هدایت تکوینی و فطری کافی است؟
- ۲- چرا جوامع انسانی به رسالت پیامبران نیاز دارند؟
- ۳- ارتباط بین بعثت انبیاء و هدف خلقت انسان چیست؟
- ۴- آیا هدف بعثت تنها جنبه اخروی دارد یا دنیا را نیز شامل می شود؟

روش تحقیق:

روش تحقیق توصیفی، تحلیلی با استفاده از کتابخانه است که بعد از مطالعه منابع مورد نظر، فیش برداری و سپس به تنظیم و تدوین آن اقدام نموده ام.

محدودیت های تحقیق:

در روند تدوین این پایان نامه با محدودیتها و مشکلات متعددی روبرو بوده ام. از جمله کمی وقت، دسترسی نداشتن به منابع در ابتدا، نداشتن تجربه در امر تحقیق، عدم آشنائی کامل با زبان و ادبیات فارسی، مریض بودن خانواده به طور مداوم، تصادف کردن یکی از فرزندانم و غیره که گاهی سبب گُند شدن تدوین پایان نامه و گاهی آن را به طور کلی متوقف می کرد.

پیشگفتار:

بحث و گفتگو در مورد بررسی هدف بعثت انبیاء در قرآن، یکی از شایسته‌ترین کارها و یکی از بهترین راهکار برای ترسیم وضعیت آینده بهتر و تشکیل یک جامعه سالم است و یکی از بهترین راهها برای مقابله با مشکلات و ناهنجاریهای اجتماعی است. تبیین اهداف بعثت انبیاء و اهمیت دادن به آن یکی از کارآمدترین و مفیدترین روشها برای پیشرفت جامعه و تکامل فردی و اجتماعی و روحی و معنوی و سیاسی و اقتصادی می‌باشد. که با الگو قرار دادن آن برنامه‌ها می‌توانیم به وضعیت مطلوب و به یک جامعه مدنی که اسلام معرفی کرده است نائل آئیم.

رساله حاضر درآمدی جزئی است در زمینه بررسی اهداف بعثت انبیاء از دیدگاه قرآن که در ابتداء سعی شده است با طرح بخشی از ضرورت‌های موضوع بحث، تا حدودی مورد توجه و مهم نشان داده شود تا انشاء الله محققین زبردست و نویسندگان چیره دست در این زمینه تحقیقات دقیق تر و قلم فرسایی بهتر و زیباتر در خدمت مردم و جامعه دینی و مذهبی به یادگار بگذارند.

اما باید توجه داشت که صرف تحقیق و بررسی و گفتگو و نوشتن کتاب یا مقاله در مورد اهداف انبیاء الهی کارساز و کفایت نمی‌کند، بلکه این تحقیقات و بررسی‌ها را مقدمه و به عنوان مسیر و طریق برای به اجراء گذاشتن و اعمال آن اهداف و برنامه قرار بدهیم تا بتوانیم در آینده با طراحی و برنامه ریزی‌های دقیق، اصلاحات و تغییر لازم و بزرگی را در رسیدن به جامعه مطلوب بوجود آوریم، کمی و کاستی‌های انفرادی و اجتماعی را جبران نمائیم.

در این رساله با وجود مشکلات فراوان، زمان و وقت محدود و امکانات کم، یک بررسی کلی بدون تفصیل در جزئیات مورد بحث، صورت گرفته است، لذا نباید انتظار بررسی کامل و بیان تمام جزئیات فلسفه بعثت انبیاء در این رساله را داشت امیدواریم انشاء الله محققین و دانشمندان اسلامی در آینده در این زمینه تحقیق کامل و بررسی‌های تمام را تقدیم جامعه اسلامی و مذهبی بکنند.

فصل اول: کلیات و تعاریف

۱- نبی در لغت و اصطلاح

۱/۱- نبی در لغت

۲/۱- نبی در اصطلاح

۲- رسول در لغت و اصطلاح

۱/۲- رسول در لغت

۲/۲- رسول در اصطلاح

۳- فرق نبی و رسول از دیدگاه آیات و روایات

۴- بعثت در لغت و اصطلاح

۱/۴- بعثت در لغت

۲/۴- بعثت در اصطلاح

۵- وحی در لغت و اصطلاح

۱/۵- وحی در لغت و اصطلاح

۲/۵- موارد کاربرد وحی

۳/۵- حقیقت وحی

۴/۵- اقسام وحی و چگونگی آن در آیات و روایات

۵/۵- ضرورت وحی

۶/۵- وحی یا نبوغ فکری